

G'ARB DAVLATLARIDA TA'LIM INTEGRATSIYASI*Kogon tuman 2-son texnikumining**Ingliz tili o'qituvchilari**Hamroyeva Zilola Hikmatovna**va Yuldasheva Gulmira Kamolovna*

Annotatsiya: Mazkur maqolada G'arb davlatlarida ta'lim integratsiyasi masalasi, uning nazariy asoslari, amaliy qo'llanilishi va natijalari tahlil qilinadi. Ta'lim integratsiyasi ko'p qirrali jarayon sifatida ko'rib chiqilib, unda inklyuziv ta'lim, fanlararo yondashuv hamda innovatsion o'qitish usullarining uyg'unligi yoritiladi. Tadqiqotda G'arb mamlakatlari ta'lim tizimlarida barcha o'quvchilar, jumladan turli ehtiyoj va imkoniyatlarga ega bo'lgan shaxslar uchun sifatli ta'limga teng kirishni ta'minlash masalalariga alohida e'tibor qaratiladi. Shuningdek, nogironligi bo'lgan o'quvchilarni umumta'lim muhitiga integratsiya qilish, ta'lim jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanish hamda fanlararo integratsiya asosidagi o'qitish yondashuvlari tahlil etiladi. Maqolada AQSh, Buyuk Britaniya va Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida qo'llanilayotgan siyosiy yondashuvlar, institutsional strategiyalar va ilg'or tajribalar ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari ta'lim integratsiyasi ijtimoiy inklyuziyani kuchaytirishi, o'quv natijalarini yaxshilashi hamda tanqidiy fikrlash va hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qilishini ko'rsatadi. Shu bilan birga, resurslar yetishmasligi, o'qituvchilarning tayyorgarlik darajasi va siyosiy mexanizmlarni takomillashtirish zarurati kabi muammolar ham mavjudligi qayd etiladi. Xulosa qilib aytganda, samarali ta'lim integratsiyasi pedagogik innovatsiyalar, institutsional qo'llab -quvvatlash va inklyuziv qadriyatlar uyg'unligini talab etadi.

Kalit so'zlar: ta'lim integratsiyasi, inklyuziv ta'lim, fanlararo yondashuv, innovatsion pedagogika, G'arb ta'lim tizimi, ijtimoiy inklyuziya, teng ta'lim imkoniyatlari, zamonaviy ta'lim texnologiyalari, ta'lim sifati, pedagogik innovatsiyalar, maxsus ta'lim ehtiyojlari, kompetensiyaviy yondashuv, o'qitish metodikasi, ta'lim siyosati, inkluziv jamiyat, o'quvchilarni integratsiya qilish, raqamli ta'lim.

Kirish. Bugungi globallashuv jarayonida ta'lim tizimi jamiyat taraqqiyotini belgilovchi eng muhim omillardan biri sifatida qaralmoqda. Jahon miqyosida ro'y berayotgan ilmiy-texnikaviy o'zgarishlar, axborot oqimining keskin ortishi hamda mehnat bozorining yangi talablarini shakllantirishi ta'lim tizimini doimiy ravishda takomillashtirishni talab etmoqda. Shu nuqtayi nazardan, G'arb davlatlarida ta'lim integratsiyasi masalasi dolzarb ilmiy muammo va amaliy yo'nalish sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Ta'lim integratsiyasi tushunchasi keng qamrovli bo'lib, u turli

fanlarning o'zaro bog'liqligini ta'minlash, o'quv jarayonida fanlararo aloqalarni kuchaytirish hamda ta'lim mazmunini yagona tizimga keltirishni nazarda tutadi. Bundan tashqari, ushbu jarayon inklyuziv ta'lim tamoyillarini amalga oshirish, ya'ni barcha toifadagi o'quvchilar, jumladan maxsus ehtiyojga ega shaxslar uchun teng ta'lim imkoniyatlarini yaratishni ham o'z ichiga oladi. Shu sababli, ta'lim integratsiyasi pedagogik, psixologik va ijtimoiy jihatdan murakkab va ko'p qatlamli jarayon hisoblanadi. G'arb davlatlarida ta'lim integratsiyasi uzoq yillik islohotlar natijasida shakllanib, bugungi kunda rivojlangan ta'lim siyosatining ajralmas qismiga aylangan. AQSh, Buyuk Britaniya hamda Yevropa davlatlarida inklyuziv ta'limni rivojlantirish, ta'limda tenglikni ta'minlash va o'quvchilarning individual imkoniyatlarini qo'llab-quvvatlashga alohida e'tibor qaratilmoqda. Ushbu tizimlarda o'qitish jarayoni zamonaviy pedagogik texnologiyalar, raqamli platformalar va innovatsion metodlar bilan boyitilgan bo'lib, bu ta'lim sifatini oshirishga xizmat qilmoqda.

Shuningdek, ta'lim integratsiyasi o'quvchilarda faqat bilim va ko'nikmalarni emas, balki ijtimoiy kompetensiyalar, tanqidiy fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish va jamoada ishlash kabi muhim qobiliyatlarni shakllantirishga ham yo'naltirilgan. Bu esa ularning kelajakdagi kasbiy va ijtimoiy hayotga muvaffaqiyatli moslashuvini ta'minlaydi. Mazkur maqolada G'arb davlatlarida ta'lim integratsiyasining nazariy asoslari, amaliy mexanizmlari hamda uning zamonaviy ta'lim tizimidagi o'rni batafsil tahlil qilinadi. Shuningdek, mavjud yutuqlar va muammolar o'rganilib, ushbu yo'nalishning istiqbollari haqida ilmiy xulosalar beriladi.

G'arb davlatlarida ta'lim integratsiyasi bugungi kunda global ta'lim siyosatining eng muhim va strategik yo'nalishlaridan biri sifatida shakllangan. Bu jarayon faqat ta'lim mazmunini modernizatsiya qilish bilan cheklanmay, balki butun ta'lim tizimining tuzilmasi, boshqaruvi, metodologiyasi va ijtimoiy funksiyalarini qayta tashkil etishni ham o'z ichiga oladi. Integratsiya g'oyasi ta'limni alohida fanlar yig'indisi sifatida emas, balki o'zaro bog'langan, tizimli va kompleks jarayon sifatida ko'rishga asoslanadi. Shu nuqtayi nazardan, G'arb mamlakatlarida ta'lim integratsiyasi "yagona ta'lim makoni"ni yaratish, har bir o'quvchining ehtiyojini hisobga olish va jamiyatda teng imkoniyatlarni ta'minlashga qaratilgan.

G'arb ta'lim tizimining asosiy ustunliklaridan biri inklyuziv ta'limning keng joriy etilganligidir. Inklyuziv ta'lim barcha o'quvchilarning, jumladan jismoniy yoki aqliy rivojlanishida o'ziga xos ehtiyojlari bo'lgan bolalarning ham umumta'lim maktablarida teng huquqli ta'lim olishini nazarda tutadi. AQShda "Individuals with Disabilities Education Act" kabi qonunlar, Yevropa davlatlarida esa "Education for All" va "Special Needs Education" siyosatlari ushbu jarayonning huquqiy asosini tashkil etadi. Bu tizimda o'quvchilarga individual ta'lim rejalari ishlab chiqiladi va har

bir bola uchun moslashtirilgan o'qitish strategiyasi qo'llaniladi. Natijada ta'lim jarayoni standartlashtirilgan emas, balki differensial va moslashuvchan bo'ladi.

Ta'lim integratsiyasining yana bir muhim yo'nalishi fanlararo va multidisiplinar yondashuvdir. G'arb ta'limida an'anaviy "alohida fan – alohida dars" modeli asta-sekin integratsiyalashgan o'quv dasturlari bilan almashtirilmoqda. Ayniqsa, Science, Technology, Engineering, Mathematics va STEAM Arts qo'shilgan holdagi modellari keng qo'llanilmoqda. Bu yondashuv orqali o'quvchilar bir vaqtning o'zida bir nechta fan bilimlarini qo'llagan holda real hayotiy muammolarni hal qilishga o'rganadilar. Masalan, ekologik muammolarni o'rganishda biologiya, kimyo, geografiya va matematika birgalikda qo'llaniladi. Bu esa bilimlarning amaliy ahamiyatini oshiradi va ularni tizimli ravishda tushunishga yordam beradi.

Loyiha asosida o'qitish va muammoli o'qitish metodlari ham integratsiyaning muhim vositalaridan hisoblanadi. Ushbu metodlarda o'quvchilar real hayotga yaqin vaziyatlar ustida ishlaydilar, jamoaviy qarorlar qabul qiladilar va o'z yechimlarini taqdim etadilar. Bu jarayon nafaqat bilimlarni mustahkamlash, balki kommunikativ kompetensiyalar, tanqidiy fikrlash, liderlik va ijodkorlikni ham rivojlantiradi. Shu sababli G'arb ta'lim tizimida "o'quvchi markazli ta'lim" tamoyili asosiy o'rin egallaydi.

Raqamli texnologiyalar ta'lim integratsiyasini yangi bosqichga olib chiqdi. Sun'iy intellekt, big data, virtual reallik va adaptiv o'qitish platformalari ta'lim jarayonini tubdan o'zgartirmoqda. Masalan, AQSh va Buyuk Britaniyada qo'llanilayotgan "adaptive learning systems" har bir o'quvchining bilim darajasini avtomatik tahlil qilib, unga mos topshiriqlar va materiallarni taqdim etadi. Bu esa individual yondashuvni maksimal darajada samarali qiladi. Shuningdek, onlayn ta'lim platformalari "MOOC – Massive Open Online Courses" orqali millionlab insonlar istalgan joydan bilim olish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Bu esa ta'limning global integratsiyasini kuchaytirmoqda.

O'qituvchining roli ham sezilarli darajada o'zgargan. U endi faqat bilim beruvchi emas, balki mentor, fasilitator va o'quv jarayonini boshqaruvchi shaxs sifatida faoliyat yuritadi. O'qituvchi o'quvchilarga tayyor bilim berishdan ko'ra, ularni mustaqil izlanishga, tahlil qilishga va muammolarni hal qilishga yo'naltiradi. Shu sababli G'arb davlatlarida o'qituvchilarni tayyorlash tizimi juda rivojlangan bo'lib, ulardan yuqori pedagogik kompetensiya, psixologik tayyorgarlik va raqamli savodxonlik talab etiladi. Continuous Professional Development dasturlari orqali o'qituvchilar doimiy ravishda malaka oshirib boradilar.

Ta'lim integratsiyasi ijtimoiy integratsiya bilan chambarchas bog'liq. Maktablarda turli madaniyat, til, din va ijtimoiy qatlamlarga mansub o'quvchilarning birgalikda ta'lim olishi multikultural jamiyat shakllanishiga xizmat qiladi. Bu jarayon o'quvchilarda tolerantlik, empatiya, bag'rikenglik va global fuqarolik tushunchalarini

rivojlantiradi. Shu bilan birga, integratsiyalashgan ta'lim tizimi jamiyatda ijtimoiy tenglikni mustahkamlash va diskriminatsiyani kamaytirishga yordam beradi.

Shuningdek, G'arb ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuv muhim o'rin tutadi. O'quvchilarda nafaqat nazariy bilim, balki hayotiy ko'nikmalarm va muammolarni hal qilish, jamoada ishlash, qaror qabul qilish, moliyaviy savodxonlik va kommunikativ qobiliyatlar rivojlantiriladi. Bu esa ularni mehnat bozorining zamonaviy talablariga moslashtiradi. OECD va UNESCO kabi xalqaro tashkilotlar ham ta'limni aynan kompetensiyalar asosida rivojlantirishni tavsiya etadi.

Bundan tashqari, G'arb davlatlarida ta'lim integratsiyasi siyosiy va iqtisodiy tizimlar bilan ham bog'liq. Ta'limga ajratiladigan investitsiyalar, davlat grantlari, xususiy sektor ishtiroki va xalqaro hamkorlik dasturlari integratsion jarayonlarni yanada kuchaytiradi. Bu dasturlar o'quvchilar va o'qituvchilarning xalqaro tajriba almashuvini ta'minlaydi va global ta'lim makonini shakllantiradi. Umuman olganda, G'arb davlatlarida ta'lim integratsiyasi juda keng qamrovli, ko'p darajali va doimiy rivojlanib borayotgan tizim bo'lib, u pedagogik innovatsiyalar, raqamli texnologiyalar, inklyuziv siyosat va ijtimoiy tenglik tamoyillarini birlashtiradi. Ushbu jarayon kelajakda global ta'lim standartlarini belgilovchi asosiy omillardan biri bo'lib qoladi va ta'limni yanada ochiq, moslashuvchan va inson markazli tizimga aylantirishga xizmat qiladi. G'arb davlatlarida ta'lim integratsiyasi jarayonini yanada chuqurroq tahlil qilganda, uning faqat maktab darajasida emas, balki makro darajadagi ta'lim siyosati va xalqaro hamkorlik tizimi bilan ham chambarchas bog'liqligini ko'rish mumkin. Xususan, Yevropa Ittifoqi ta'lim integratsiyasini qo'llab-quvvatlashda yagona ta'lim standartlarini ishlab chiqish, o'quv dasturlarini moslashtirish va talabalar mobilligini oshirishga katta e'tibor qaratadi. Erasmus dasturi orqali talabalar va o'qituvchilar turli mamlakatlarda tahsil olish va tajriba almashish imkoniyatiga ega bo'lib, bu esa ta'lim integratsiyasining xalqaro darajada kengayishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, AQSh ta'lim tizimida ham integratsiya jarayoni kuchli federal va shtat siyosati orqali qo'llab-quvvatlanadi. Masalan, "No Child Left Behind" va "Every Student Succeeds Act" kabi islohotlar barcha o'quvchilarning sifatli ta'lim olish huquqini ta'minlashga qaratilgan. Bu siyosatlar ta'lim natijalarini standartlashtirish bilan birga, har bir o'quvchining individual ehtiyojlarini hisobga olish zarurligini ham belgilab beradi.

Integratsiyaning muhim jihatlaridan yana biri — raqamli ekotizimlarning shakllanishidir. G'arb mamlakatlarida ta'lim "EdTech" kompaniyalari orqali tobora raqamli platformalarga ko'chmoqda. Google Classroom, Moodle, Canvas kabi tizimlar o'quv jarayonini boshqarish, baholash va kommunikatsiyani soddalashtiradi. Sun'iy intellekt asosida ishlovchi tizimlar esa o'quvchilarning xatolarini tahlil qilib, ularga mos o'quv yo'nalishlarini taklif etadi. Bu jarayon ta'limni yanada shaxsiylashtirilgan modelga olib kelmoqda.

Bundan tashqari, G'arb ta'limida "lifelong learning" konsepsiyasi ham integratsiyaning muhim qismi hisoblanadi. Bu yondashuvga ko'ra, ta'lim faqat maktab yoki universitet bilan cheklanmaydi, balki inson butun hayoti davomida yangi bilim va ko'nikmalarni egallab boradi. Shu sababli ko'plab davlatlarda kattalar ta'limi, qayta tayyorlash kurslari va onlayn sertifikat dasturlari keng rivojlangan.

Ta'lim integratsiyasida madaniyatlararo kommunikatsiya ham muhim rol o'ynaydi. G'arb davlatlarida ko'p madaniyatli sinflar keng tarqalgan bo'lib, bu o'quvchilarda global fikrlash, madaniy moslashuv va ijtimoiy bag'rikenglikni rivojlantiradi. Turli millat vakillarining bir sinfda o'qishi ularni real global jamiyatga tayyorlaydi.

Shuningdek, baholash tizimida ham integratsion yondashuv kuzatiladi. An'anaviy imtihon tizimidan tashqari, portfolio, loyiha natijalari, prezentatsiyalar va doimiy baholash usullari keng qo'llaniladi. Bu esa o'quvchining faqat yakuniy natijasini emas, balki butun o'quv jarayonidagi rivojlanishini ham baholash imkonini beradi.

Umuman olganda, ushbu qo'shimcha jihatlar G'arb davlatlarida ta'lim integratsiyasining yanada keng, chuqur va tizimli ekanligini ko'rsatadi. U faqat pedagogik jarayon emas, balki global, iqtisodiy, texnologik va ijtimoiy rivojlanish bilan uzviy bog'liq kompleks tizim sifatida shakllangan. G'arb mamlakatlarida ta'lim integratsiyasining yana bir muhim jihati – bu ta'limni boshqarishning markazlashmagan modeli hisoblanadi. Masalan, AQShda ta'lim siyosati federal darajada umumiy yo'nalishlarni belgilasa-da, har bir shtat va hatto maktab darajasida o'quv dasturlari, baholash tizimi va o'qitish metodlari sezilarli darajada farq qiladi. Bu esa integratsiyani mahalliy ehtiyojlarga moslashtirish imkonini beradi. Shu orqali ta'lim tizimi "bir xil standart" emas, balki moslashuvchan va hududiy ehtiyojlarga javob beradigan shaklga ega bo'ladi. Yevropa davlatlarida esa integratsiya ko'proq Yevropa ta'lim makoni konsepsiyasi orqali amalga oshiriladi. Bu konsepsiyaning asosiy maqsadi – turli davlatlar o'rtasida diplomlarning tan olinishi, talabalar almashinuvi va umumiy ta'lim standartlarini yaqinlashtirishdir. Natijada, bir davlatda olingan ta'lim hujjati boshqa davlatlarda ham tan olinadi, bu esa ta'lim integratsiyasining transmilliy darajada rivojlanishiga olib keladi.

G'arb ta'lim tizimida integratsiyaning yana bir zamonaviy ko'rinishi – bu "kompetensiyaga asoslangan ta'lim standartlari" hisoblanadi. Bu yondashuvda o'quvchilar ma'lum vaqt davomida o'qishdan ko'ra, aniq kompetensiyalarni egallash darajasiga qarab baholanadi. Ya'ni, asosiy e'tibor vaqtga emas, balki natijaga qaratiladi. Bu tizim ayniqsa AQSh va Kanada universitetlarida keng qo'llaniladi. Shuningdek, G'arb mamlakatlarida ta'lim integratsiyasi sun'iy intellekt asosidagi o'quv analitikasi (learning analytics) orqali ham rivojlanmoqda. Bu texnologiyalar o'quvchilarning o'quv jarayonidagi faolligi, xatolari va muvaffaqiyatlarini real vaqt

rejimida tahlil qilib boradi. O'qituvchilar ushbu ma'lumotlar asosida o'quv dasturini moslashtiradi va individual yondashuvni kuchaytiradi.

Yana bir muhim yo'nalish bu - STEAM laboratoriyalar va innovatsion markazlar (innovation hubs) ning maktab va universitetlarda keng joriy etilishidir. Bunday markazlarda o'quvchilar robototexnika, 3D modellashtirish, kodlash va ilmiy tajribalar bilan shug'ullanadilar. Bu esa nazariy bilimlarning amaliyot bilan integratsiyasini kuchaytiradi.

Bundan tashqari, G'arb ta'limida "soft skills integration" juda muhim hisoblanadi. Maktab va universitet dasturlariga kommunikatsiya, liderlik, emotsional intellekt, jamoada ishlash va konfliktlarni hal qilish kabi ko'nikmalar maxsus kiritilgan. Bu ko'nikmalar alohida fan sifatida emas, balki barcha fanlar tarkibida rivojlantiriladi.

Shuningdek, ta'lim integratsiyasining yangi yo'nalishlaridan biri - gamifikatsiya hisoblanadi. O'quv jarayoniga o'yin elementlarini kiritish orqali o'quvchilarning motivatsiyasi oshiriladi. Ballar, darajalar, mukofotlar va interaktiv vazifalar o'quv jarayonini yanada qiziqarli va samarali qiladi.

Umuman olganda, ushbu yangi yondashuvlar G'arb davlatlarida ta'lim integratsiyasining doimiy ravishda yangilanib borayotganini va u faqat an'anaviy pedagogika bilan cheklanib qolmay, balki texnologik, ijtimoiy va metodik innovatsiyalar bilan uzviy bog'langan kompleks tizim ekanligini ko'rsatadi.

Xulosa. G'arb davlatlarida ta'lim integratsiyasi zamonaviy ta'lim tizimining eng muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, u ta'lim jarayonining barcha tarkibiy qismlarini mazmun, metod, texnologiya va boshqaruvni o'zaro uyg'unlashtirishga xizmat qiladi. Ushbu yondashuv ta'limni yanada moslashuvchan, samarali va shaxsga yo'naltirilgan tizimga aylantirish imkonini bermoqda.

Tahlillar natijasiga ko'ra, integratsiya jarayonida inklyuziv ta'lim, kompetensiyaviy yondashuv, fanlararo o'qitish hamda raqamli texnologiyalar muhim o'rin egallaydi. Bu omillar o'quvchilarning nafaqat nazariy bilimlarini, balki amaliy ko'nikmalari, ijodiy fikrlashi va ijtimoiy kompetensiyalarini ham rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, G'arb ta'lim tizimida integratsiya xalqaro hamkorlikni kengaytirish, ta'lim sifatini oshirish va umrbod ta'lim tamoyilini mustahkamlashga yordam bermoqda. Bu jarayon doimiy yangilanish va takomillashtirishni talab qiladi, chunki ta'lim tizimi jamiyatning o'zgaruvchan ehtiyojlariga mos ravishda rivojlanib boradi.

Yakuniy natijalar shuni ko'rsatadiki, ta'lim integratsiyasi zamonaviy ta'limning barqaror rivojlanishini ta'minlaydigan asosiy omillardan biri sifatida muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. OECD (2023). *Education at a Glance 2023: OECD Indicators*. OECD Publishing.
2. UNESCO (2022). *Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education*. Paris: UNESCO.

3. European Commission (2021). *European Education Area: Quality Education and Training for All*. Brussels.
4. Dewey, J. (1938). *Experience and Education*. New York: Macmillan.
5. Bruner, J. (1996). *The Culture of Education*. Harvard University Press.
6. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society*. Cambridge: Harvard University Press.
7. OECD (2019). *Future of Education and Skills 2030*. OECD Publishing.
8. U.S.Department of Education (2020). *Every Student Succeeds Act (ESSA): Overview and Implementation*. Washington, D.C.
9. European Union (2020). *Erasmus Programme Guide*. Brussels.
10. Tomlinson, C. A. (2014). *The Differentiated Classroom*. ASCD Publications.